

Zachar Péter Krisztián

Ausztria és az európai rend – Migráció, identitás, semlegesség¹

Amennyiben valaki a magyar tudományos közegben igyekszik a II. világháború utáni békerendszerek fejlődését vizsgálni, úgy nem kerülheti meg Fülöp Mihály idevonatkozó munkásságát. A széles diplomáciatörténeti ívben megrajzolt európai békerendezés szálainak felfejtésével Fülöp Mihály a nemzetközi kapcsolatok elméletének (elsősorban francia szerzők által meghatározott) tematikáit emelte be a magyar történettudomány interdiszciplináris keretei közé. Jómagam eleinte egyetemi hallgatóként találkozhattam az általa jegyzett magyar külpolitika történetére² és a II. világháború utáni Európára vonatkozó³ írásokkal, majd a sors kegyelméből közös tanszéki munkában kaphattam egyre mélyebb betekintést egy európai szintű tudós szakmai munkamódszereibe.⁴ A közös beszélgetések során körvonalázódott, hogy az európai békerendezés milyen módon határozta meg egyik kutatási témám, az „örökös semleges” Ausztria modern kori geneziséét, és miként befolyásolta az osztrák politikai közélet fejlődését. Noha a bipolaritás megszűnése egyben az európai békerend végét is hozhatta volna, úgy tűnik, a posztbipoláris világban Ausztria csak kismértékben finomított saját mozgásain, és a jelenkori háborús környezetben is féltve őrzi kivívott sajátosságait. Jelen tanulmány az elmúlt időszak meghatározó vitáiba enged betekintést, és igyekszik reflektálni az osztrák politika válaszaira az Európai Unió stratégiai kérdéseit illetően.

¹ A tanulmány az OTKA K 138160 *Egy lehetséges európai nagystratégia határai* című kutatás keretében készült.

² FÜLÖP–SIPOS 1998; FÜLÖP 1994.

³ FÜLÖP 1995; 1998; 2002.

⁴ FÜLÖP 2018; 2022a.

Bevezetés

Ausztria hosszas előkészületeket követően 1995-ben vált az Európai Unió teljes jogú tagjává. Az 1994. június 12-én megtartott ügydöntő népszavazáson a résztvevők több mint 66%-a támogatta ezt a rendkívül jelentős fordulatot az „örökösen semleges” ország életében. Napjainkban Ausztria mintegy 8,9 millió lakosával és közel 84 ezer négyzetkilométernyi területével a közösség közepes tagországai közé tartozik. A parlamentáris szövetségi köztársaság lakossága a statisztikai adatok alapján mind a mai napig alapvetően katolikus (57%), de jelentős az ortodox keresztények (8,7%) és a muszlim hívők (7,9%) aránya is a társadalomban.⁵ Nyolc szomszédja közül egyedül Svájc nem az EU tagországa. Az országra alapvetően a gazdasági stabilitás, a társadalmi béke, a jóléti konszenzuális politizálás jellemző. Ausztria gazdasági helyzete az elmúlt évtizedekben az EU általános tendenciáinak megfelelően ingadozott, azonban összességében stabilitás és kiszámíthatóság a fő jellemvonása. Az elmúlt időszakok kihívásai, különösen a 2008-as gazdasági válság hatására meghozott megkorlátozások ellenére továbbra is hagyományos értelemben jóléti államnak tekinthető, amely az egymást követő kormányok szilárd nemzeti minimumán és a társadalom széles körű konszenzusán alapul. A nemzetközi egy főre jutó (nominális) GDP szerinti országlistán Ausztria tradicionálisan előkelő helyet foglal el – az összes ország közül jelenleg a 14., míg az uniós országok között az 5. helyen áll.⁶ A modern kori gazdasági válságok sem rendítették meg pozícióját, az elmúlt évtizedben is jó gazdasági eredményeket mutatott, így (a koronavírus előtti utolsó évben) az egy főre eső GDP átlépte az 50 ezer amerikai dollárt, és az éves növekedés átlagosan 1,5–2%-os volt. Az infláció – az orosz–ukrán háború előtt – alapvetően alacsonyan maradt, átlagosan 2%-ot tett ki, míg az átlagos munkanélküliségi ráta 5% körül mozgott a legutóbbi évtizedben.⁷ Ezek az adatok is jól mutatják, hogy a modern kori második Osztrák Köztársaság mélyen a nyugati érték- és gazdasági rendben gyökerezik, és a csatlakozás óta eltelt két és fél évtizedben – minden társadalmi vita ellenére is – Ausztria politikáját erős Európa-pártiság és ebből fakadóan az integráció elmélyítésének támogatása határozta meg. A nemzetközi beágyazottság és a liberális institucionalizmus melletti elkötelezettség jegyében az ország a kezdetektől részt vett az Európai Gazdasági Együttműködési Szervezet (OEEC), majd szuverenitása teljes helyreállítása után az ENSZ és az Európa Tanács munkájában; alapító tagja lett az EFTA szabadkereskedelmi közösségének és egyik

⁵ CIA World Factbook [é. n.].

⁶ IMF [é. n.].

⁷ Statistik Austria [é. n.].

kezdeményezője az Európai Gazdasági Térség létrejöttének.⁸ Bécs mára az egyik legjelentősebb székhelye lett a nemzetközi szervezeteknek.

Az 1995-ös uniós csatlakozás óta Ausztria minden meghatározó integrációt mélyítő lépésnek támogatója volt, tagja lett a schengeni övezetnek, bevezette a közös valutát, egyedül a semlegességfelfogás akadályozta a közös kül- és védelempolitikában (CSDP) való teljes körű aktív megjelenését. Az osztrák politikában alapvető vélekedés, hogy az integrációs lépések, benne a gazdasági és valutaunió kérdése vagy a keleti bővítés, nagymértékben segítették az osztrák állam céljainak kiteljesítését, így a szociális piacgazdaság működtetését, az ehhez szükséges gazdasági növekedést és munkahelyteremtést, továbbá szolgálták az Ausztriában realizálódó közvetlen befektetéseket, az exportnövekedést és a demokratikus normarendszer további erősödését. Mindez ellensúlyozza azt az alapvető tény is, hogy gazdasági erejénél fogva Ausztria a közösség nettó befizető állama. A gazdasági adatok alapján amióta 1995-ben csatlakozott az EU-hoz, Ausztria viszonylagos jóléte miatt évente többet fizetett be az európai költségvetésbe, mint amennyit (közvetlen) pénzeszközökben visszakapott volna. A részletes elemzések alapján azonban az előny, amelyet Ausztria az egységes belső piacon való részvételből realizálhatott, többszörösen meghaladja az elmúlt évtizedek úgynevezett nettó hozzájárulását.⁹ Napjainkra Ausztria a nyugati értékközösségnek és az európai együttműködésnek is meghatározó állama. Ennek ellenére az elmúlt években is komoly viták jellemezték az osztrák politikai életet, amelyek elsősorban a szuverenitás és a semlegesség, a migráció és ezzel összefüggésben az identitás kérdései körül forogtak.

Vita a semlegességről és a biztonságról

Történetiségében az osztrák semlegesség a hidegháború eredménye volt, azonban az évtizedek során az osztrák néplélek meghatározó elemévé vált. Noha a semlegességet nemzetközileg deklarálták, annak garanciái nem nemzetközi szerződésekben, hanem egyoldalú osztrák belső törvényekben gyökereznek. A II. világhéget követően Ausztria történeti hagyományai alapján a formálódó új világrendben¹⁰ „nyugati” állam kívánt lenni és el akarta kerülni nemcsak a kommunista hatalomátvételt, de a „blokksemlegesség” ódiúmát is. Az újjászerveződő osztrák politikai elit képviselői folyamatosan az önálló államiság helyreállítása érdekében tárgyaltak a négy

⁸ PLASSNIK 2013.

⁹ BEER et al. 2017.

¹⁰ FÜLÖP 2002.

szövetséges megszálló hatalom képviselőivel, azonban ezeket a törekvéseket nem koronázta siker. Csak Sztálin halálát követően, az 1954-es berlini külügyminiszteri konferencián került ténylegesen asztalra Ausztria önállósodásának kérdése. Az 1945 után kirajzolódó európai békerendszer azonban nem tette lehetővé a teljes szuverenitás visszanyerését nagy áldozatok nélkül.¹¹ Végül Julius Raab szövetségi kancellár, Adolf Schärff alkancellár, Leopold Figl külügyminiszter és Bruno Kreisky államtitkár 1955 tavaszán utazott Moszkvába, hogy a lehetőségekre fényt derítsen. Moszkva saját csapatainak kivonását és az osztrák államszerződés aláírását egyértelműen katonailag semleges státusz vállalásához kötötte.¹² Ennek érdekében Ausztria politikai ígéretet tett arra, hogy a megszálló csapatok kivonulása után szabad akaratából katonailag semlegesnek nyilvánítja magát. Ezzel a szovjet közép-európai szempontok szerint sikerült az ügyet rendezni.¹³ Ausztria semlegességének gyökere tehát nem az államszerződésben található, hanem az ahhoz kapcsolódó, 1955. október 26-án elfogadott Bundesverfassungsgesetz (osztrák alkotmány) 1. és 2. paragrafusa rögzíti.

Az osztrák semlegesség a hidegháborús időszakban mindvégig fontos nemzetközi szerepvállalással járt együtt. Noha egyik szembenálló katonai tömb felé sem közeledett az osztrák politika, és önálló védelmi képességek megteremtésére törekedett, szerepfelfogásában az aktív nemzetközi jelenlét, a nemzetközi szervezetekben vállalt proaktív státusz, a nemzetközi béke melletti elkötelezettség és az ebből fakadó piaccgazdasági nyitottság jellemezte. Mindezzel Ausztria a „szabadság” ideológiája mellett foglalt állást. Erre is visszavezethető, hogy a hidegháború során jelentős nemzetközi szerepet vállalt, végig aktívan segítette az egymásnak feszülő táborok közötti párbeszédet, és semlegességét is felhasználta válságok rendezése során, így az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc¹⁴ vagy a prágai tavasz¹⁵ menekültjeinek támogatására.

A semlegesség körüli viták jelentős mértékben felerősödtek a bipoláris rendszer végével és az ország uniós csatlakozási folyamatával. Különösen, mivel épp a csatlakozás időszakában indult meg az új uniós politikarendszerek kialakítása, amelyek a Maastrichti Szerződéssel egyben a közös kül- és biztonságpolitika bevezetését is tartalmazták. A viták természetesen a semlegesség tartalmi elemeiről és azok időbeliségéről, majd fenntartásuk szükségszerűségéről szóltak. Az alkotmánytörvényre hivatkozva a szűkebb szövegértelmezések szerint valójában csak néhány katonai

¹¹ FÜLÖP 2012.

¹² MUELLER 2011.

¹³ FÜLÖP 2022b.

¹⁴ ZACHAR 2017.

¹⁵ SCHRIFFL 2007.

kötelezettség lenne tilos Ausztria számára: így a háborús konfliktusokban való részvétel, továbbá valamely katonai szövetséghez való csatlakozás, illetve idegen államok katonai támaszpontjainak létesítése osztrák államterületen. A szélesebb értelmezés szerint viszont Ausztria az „örökös semlegesség” ígéretével átvette a semlegességnek a nemzetközi jogban realizálódó teljes joganyagát, amely ezen katonai szempontokon messze túlmutat.¹⁶ Az uniós csatlakozás folyamatában lezajlott viták egyértelművé tették, hogy az osztrák politikai elit a megváltozott nemzetközi körülmények közepette a semlegesség szűkebb értelmezését tartja csak kötelezőnek, és így fogadták el azt az álláspontot, miszerint az uniós csatlakozás nem okozna problémát a semlegességi jog szempontjából. A semlegesség három alapvető katonai kötelezettségre való leszűkítése és ezáltal Ausztria állandó semlegességének tisztán államjogilag vállalt semlegességgé való átértelmezése érhető tetten abban az alkotmánytörvény-módosításban is, amely kimondta, hogy Ausztria teljes mértékben szerepet vállal az uniós közös kül- és biztonságpolitika megvalósításában is. Az osztrák alkotmánytörvénybe iktatott § 23 f B-VG értelmében az uniós közös külpolitikával Ausztria semlegessége nem változik az EU-csatlakozás következtében, és mivel minden jövőbeli fejleményhez a közösség tagjainak egyhangúsága szükséges, így a semlegesség továbbra is védelmet élvez.¹⁷

Ez egyértelmű irányváltást jelentett Ausztria külpolitikájában: a semlegesség értelmezése kimondottan katonai-politikai tényezővé, azon belül is katonai tömbhöz való tartozás kérdésévé vált. Mindezzel az EU-csatlakozás egyben új identitáselemmé nemesedett: Ausztria aktív szereplővé vált az európai békepolitikában, különösen olyan témákkal, mint a szolidaritás és a polgári biztonság.¹⁸ Ezért is vált lehetővé, hogy Ausztria a NATO nem csak tagországok számára nyitott, Partnerség a Békéért programjában (PfP) is részt vegyen, továbbá egyik alapító tagjává vált az ENSZ-műveletekre szakosodott nemzetközi, többnemzetiségű készenléti dandárnak (SHIRBRIG) is. Az új felfogás értelmében a világbéke érdekében a békétámogató műveletek terén egyfelől a politikai párbeszéd folyamatokban, másfelől a katonai-civil együttműködéssel vállal Ausztria aktív, közvetítő szerepet, és ennek nyomán összesen hat NATO-vezetésű misszióhoz is csatlakozott.¹⁹ Sőt a fenti alkotmánymódosítással lehetővé vált, hogy az Amszterdami Szerződésbe

¹⁶ BOTHE 2008: 1108–1109.

¹⁷ HAFNER 2006: 33–35; ÖHLINGER 2010.

¹⁸ Ennek jegyében Ausztria csatlakozott a későbbiekben a NATO Partnerség a Békéért programjához.

¹⁹ Bosznia-Hercegovina, Horvátország, Albánia, Koszovó, Észak-Macedónia és Afganisztán területén igyekezett a békeépítésben segíteni.

iktatott petersbergi feladatkatalógus teljes egészét maga számára is kötelezőnek értelmezze Ausztria, és így – bizonyos eljárási formások betartása mellett – részt vehet nemcsak a válságkezeléssel kapcsolatos harci műveletekben, de a béketeremtő intézkedésekben is.²⁰

Hivatalosan soha nem mondták ki, de elemzői körökben egyre egyértelműbbnek tűnik, hogy Ausztria teljes semlegessége ma már nem létezik, és a fennmaradó szövetségi rendszertől való függetlenséget is külpolitikai vagy épp uniós politikai célszerűségek szerint értelmezik. A lakosságban viszont jelentős a semlegesség fenntartása iránti igény, amire a legutóbbi orosz–ukrán háború kapcsán is fény derült. A Gallup Intézet felmérése szerint az osztrák lakosság elsöprő többsége a semlegességet meghatározó identitáselemnek látja (86%), és ez hozzá tud járulni Európa biztonságához és stabilitásához (73%). Mindez nem jelenti, hogy ne éreznék a lakosság kötelezőnek a békemissziókban, valamint a terrorizmus elleni harcban és a nemzetközi szervezetek munkájában való részvételt. Azonban a gazdasági szankciók megítélése már igencsak kérdéses, ugyanis alig a lakosság fele (54%) támogat ilyen jellegű retorziókat háborús konfliktusban álló államok esetében. A fegyverszállításokat háborús felek részére pedig döntően (78%) elutasítják az osztrákok mint a semlegességgel össze nem egyeztethető szerepfelfogást. Az önvédelmi képességek növelésének szükségességét egyértelműen hangoztatja a felmérés eredménye, míg a NATO-hoz való közeledést alig a lakosság egyharmada (36%) tartja elfogadható lépésnek a védelmi képességek növelése érdekében.²¹ Így Ausztria biztonsága szempontjából továbbra is a katonai szövetségektől való egyenlő távolságot látja az osztrák átlagpolgár a legfőbb garanciális elemnek.

Identitás és migráció

A széles bázisú közvéleménykutatások alapján Ausztria lakosságában az európai átlaghoz közelítően közepesen erős a támogatottság az EU és intézményei iránt, igaz, az elmúlt évek válságjelenségei nyomán ez némiképp csökkent, és erősödött a nemzeti kormányba és parlamentbe vetett bizalmi index. A legjelentősebb kihívásoknak az osztrák válaszadók közösségi szinten a gazdasági kérdéseket, az egészségügyet, a munkanélküliséget, a klímaváltozást és a migrációt jelölték

²⁰ HAFNER 2007: 275; a közös kül- és biztonságpolitika egyes változóival kapcsolatban lásd SPECK 2020.

²¹ Gallup 2022.

meg.²² A brexit körüli viták, az uniós válságok és különösen a Covid-19-járvány nyomán a legutóbbi adatok alapján a megkérdezettek egynegyede foglalt állást az esetleges unióból való kilépés mellett, míg a válaszadók 70%-a továbbra is előnyösnek tartja az EU-tagságot.²³

Az elmúlt évek belpolitikai vitái során, illetve a konzervatív-jobboldali koalíciók (2000–2003; 2003–2007; 2017–2019) időszakában egyértelműen nőtt az identitáskérdések és az integráció jövőjével²⁴ kapcsolatos viták jelentősége az osztrák politikai életben. Míg a két világháború között – a nyelvi azonosság elismerése ellenére – elsősorban az önálló osztrák, a német nemzettől elkülönülő politikai identitás formálása volt jellemző,²⁵ az 1945 utáni időszakban különösen a kommunizmustól való elhatárolódás és a Kelet és Nyugat közötti hídépítés volt jelen az osztrák politikai gondolkodásban. A nemzettudat kérdése a társadalom széles köreiben alapvetően a jóléti állammodellhez kötődik, amelyet kiegészít a sajátos osztrák kulturális örökség, a Habsburg-hagyomány iránti nosztalgia, illetve a sajátos közép-európaiság tudata.²⁶ Az ÖVP mint kormányzó párt a legutóbbi választási kampányok során meghirdetett programjában is egyértelművé tette a sajátos osztrák identitás szerepét, amelynek alapját a zsidó-keresztény hagyományokra, a családok összetartó erejére, a szolidaritás és a kölcsönös tisztelet értékére, az ökológiai felelősséget vállaló (szociális) piacgazdaságra és az Európa iránti elkötelezettségre vezette vissza.²⁷ Azonban az osztrák társadalom összetételének változásával és az identitáskérdésekkel összekapcsolódott a multikulturalizmusról és a migrációról folytatott vita is: ebben a kormányok összetételének megfelelően alakult a hivatalos álláspont és állt be változás az osztrák politika részéről.

Ausztria hagyományosan ismeri és kezelni tudta a migrációs kérdéseket, hiszen a II. világháborút követően több ízben is jelentős kihívások érték. Előbb az 1956-os magyar menekülthullám kezelése, majd az 1989-ben bekövetkező keletnémet áramlat jelentett térségbeli migrációs hullámot. Az 1960-as évek közepétől kezdődően az úgynevezett „Gastarbeiter-Programm” keretében jelentek meg először török, majd jugoszláv háttérű vendégmunkások százezrei Ausztriában. Az 1990-es években a délszláv válság, különösen a boszniai és koszovói háborúk jelentettek súlyos terhet az osztrák állam számára. Ez a jelentős mennyiségű tapasztalat és a migrációhoz való

²² European Union 2020.

²³ Bundeskanzleramt 2020.

²⁴ KOLLER 2019.

²⁵ MARUZZA 2004; ROMSICS 2010.

²⁶ Vö. TRÓCSÁNYI–LOVÁSZY 2020: 581–583.

²⁷ Österreichischen Volkspartei 2015.

sokkal lazább általános hozzáállás kezdetben szembetűnően támogató politikai reakciókat indukált Ausztriában.²⁸ A 2015-ös migrációs válság során ugyan a bécsi kormány először csatlakozott Angela Merkel német kancellár politikai céljaihoz,²⁹ és szorgalmazta a határok megnyitását. Azonban ez az álláspont fokozatosan megváltozott. Ennek több oka is van, de meghatározó volt a valós menekültek mellett az illegális migránsok egyre növekvő száma, majd az áldozatokat is követelő embercsempész-tevékenységek leleplezése. Végül döntő tényezőt jelentett a migrációs útvonalak megváltozása, amely mögött a magyar hatóságok által a külső Schengen-határon létrehozott szigorú fizikai határvédelmi rendszer állt. Ezek hatására nemcsak a klasszikusan szélsőjobboldalnak tartott FPÖ, de a konzervatív ÖVP is egyre hangosabban követelte, hogy a politika középpontjába ne a befogadás, hanem az a kérdés kerüljön, miként lehetne a leghatékonyabban távol tartani a migráncsoportokat az országtól. Az akkori szociáldemokrata kancellár, Werner Faymann (2008–2016) végül még azt is támogatta, hogy a déli határ mentén a Schengen-zóna ellenére helyreálljon a határellenőrzés és részleges kerítés épüljön (amelyet az osztrák politikában és a nemzetközi sajtóban egy ideig a furcsa „kapu oldalsó szárnyakkal” [„Türl mit Seitenteilen”] eufemizmussal illettek).³⁰ Mindennek nyomán a migráció meghatározó témája lett a 2017-es választásoknak. A közvélemény egyre markánsabban fordult szembe a baloldali kormányzati pozíciókkal: egy választások előtti közvélemény-kutatás szerint az osztrákok 67%-a értett egyet azzal a nézettel, hogy a migráció jóval több hátrányt hoz, mint amennyi előnyt jelent, a választadók több mint egyharmada (34%) pedig attól félt, hogy a kiterjedt válság folytatódása polgárháborúhoz hasonló helyzethez vezethet az országban.³¹ Mindez nagymértékben hozzájárult az SPÖ gyengüléséhez, az FPÖ megerősödéséhez és az újabb jobbközép kormánykoalíció létrejöttéhez Sebastian Kurz vezetésével. Az új kormányzat fokozatosan eltávolodott az uniós „migránskvóta” gondolatától és a menekültek tagországok közötti elosztásától, majd vezető szerepet játszott az erőteljesebb közös határvédelem megteremtéséről folyó diskurzusban, és javaslatot tett az EU-n kívül felállítandó menekülttáborokra és a helyben történő fokozott segítségnyújtásra.³² Ezt képviselte 2018-as soros elnöksége alatt is, valamint látványosan elutasította az ENSZ menekültügyi megállapodását is.³³

²⁸ HETTYEY 2017.

²⁹ Vö. REMEK 2017.

³⁰ Vö. RISS 2015.

³¹ HETTYEY 2017: 92.

³² MARSAL 2019.

³³ PERCHING–VALCHARS 2019.

Miközben a Covid-19-járvány hatására a migrációs nyomás enyhült, 2020 után ismét látványos növekedésnek indult az EU-ba illegális úton bejutni szándékozók és a menekültkérelmet benyújtók száma is. Mindez az osztrák belpolitikában további szigorításokhoz vezetett, annak ellenére, hogy a botrányok után lemondani kényszerülő Sebastian Kurz jobbközép–zöld koalíció élén tért vissza 2020-ban a kormányba. Mind a belügyi, mind a honvédelmi poszt az ÖVP kezében maradt, így Karl Nehammer belügy- és Klaudia Tanner honvédelmi miniszter a határvédelem szigorításáért, az illegális migrációval szembeni erőteljesebb fellépésért és a jogosulatlan határátlépők kitoloncolásáért lépett fel. Az osztrák politika rendszeresen kritizálta, hogy az EU valójában „elosztási kérdésekről” folytat továbbra is vitát, és nem a migrációs nyomás megszüntetéséért lép fel. Az osztrák vezető politikusok 2021-re eljutottak arra az egyértelműen megfogalmazott álláspontra, hogy azok, akiknek a menekülési útvonala mintegy 10 országon vezet az unió külső határáig, nem tekinthetők menekültnek, csakis „migránsnak”, így az egyetlen megoldás a kiutasításuk és a visszatoloncolásuk lehet.³⁴

Ugyanakkor látható, hogy az EU menekültügyi rendszerének reformja (Dublin IV) elkészt, és jelenleg nincs konszenzus a kérdésben. Az osztrák belügyminiszter, Gerhard Karner a 2022-es uniós viták során is hangsúlyozta, hogy Ausztria elutasít minden kvótajavaslatot. Meglátása szerint ez nem jelenthet megoldást, hiszen a kvóták inkább „elméleti kérdések”, nem gyakorlati megoldások. Sokkal inkább ösztönzik az illegális migrációt, mivel azt az üzenetet hordozzák, hogy az útnak indulók valamelyik uniós országban biztos felvétellel számíthatnak. Sőt azzal a brit megoldásra hasonlító javaslattal is előállt az osztrák fél, hogy a menedékkérelmek elbírálását szervezzék ki harmadik országokba. A közösségbe bejutni szándékozók az EU-n kívüli átmeneti befogadó táborokban várhatnák meg menedékkérelmük elbírálását, és azoknak, akik nem jogosultak védelemre, vissza kell térniük származási országukba, az osztrák elképzelés szerint.³⁵ A 2021 decemberében a kancellári posztot átvevő Karl Nehammer arra figyelmeztetett, hogy az orosz–ukrán háború árnyékában is jelentős migrációs nyomás nehezedik a balkáni útvonalon az EU-ra, így különösen Ausztriára. Csak 2022 első felében 17 ezer menedékkérelmet nyújtottak be iráni, szíri és afganisztáni állampolgárok, akikre az osztrák kancellár véleménye szerint nem lehet menekültként tekinteni, csak mint migránsé lehet az ő ausztriai jelenlétüket felfogni.³⁶ A migrációról szóló vita alapvetően jelen van tehát az osztrák közéletben, és az elmúlt évek kormányai a brüsszeli javaslatokkal szemben más megoldásokat sürgettek a kérdések kezelésére.

³⁴ BRICKNER 2021.

³⁵ Österreich fordert Auslagerung... 2022.

³⁶ KRAMAR 2022.

Klímaváltozás, euroszekpticizmus, szankciós politika és az EU jövője

Az osztrák politikai elit számára egyértelműen az egyik legfontosabb politikaterület a széles értelemben vett fenntarthatóság és a környezeti politika. Ez igen szélesen értelmezendő, hiszen a környezetvédelem kiemelkedő jelentőségű az osztrák turizmus számára, míg legalább ilyen fontos annak mezőgazdaságot érintő szabályozása, az ökológiailag fenntartható gazdálkodás, az ehhez szükséges források, a tradicionálisan erős osztrák biogazdaság támogatása és a mindezt veszélyeztető tényezők, így például az Alpokon áthaladó tranzitforgalom csökkentése. Nem véletlen, hogy Ausztria első EU-biztosa, Franz Fischler korábbi mezőgazdasági miniszter két ciklusban is a mezőgazdasági portfólió élén dolgozott Brüsszelben (1995–2004), és kimondottan a kérdéseket állította tevékenysége során előtérbe. Az egyik leginkább kiélezett vita Ausztria és a közösség többi tagországa között a csatlakozást követően éppen az osztrákok tranzitforgalom-csökkentésre irányuló törekvései körül bontakozott ki. Noha a csatlakozás előtt egy tranzitforgalmi megállapodás nyomán egészen 2003-ig Ausztria bizonyos korlátozásokat alkalmazhatott, ezt a közösség döntő többsége a forgalom szabad áramlását akadályozó tényezőnek tartotta, így a későbbiekben megakadályozták meghosszabbítását. Az osztrák politikai érdekérvényesítés nemcsak a Tanácsban, de még az Európai Parlamentben is elbukott a kérdéskör kapcsán.³⁷

Ez a tapasztalat is arra sarkallta Ausztriát, hogy a jelentősebb európai vitakérdésekben a csatlakozás óta egyre erőteljesebben hallassa hangját. Ennek következtében az uniós kérdések megjelentek az osztrák belpolitikai vitákban, illetve jellemzően jelen van az osztrák társadalomban is az euroszekpticizmus. Ausztria egyik legjelentősebb válságát a közösségben a belpolitikai konzervatív fordulat idézte elő: az 1999-es parlamenti választások után a hosszú évtizede fennálló SPÖ–ÖVP nagykoalíció megszakadt, és sor került az első jobbközép (ÖVP–FPÖ) kormányzati koalíció megkötésére a második Osztrák Köztársaság történetében. Mindez egyben rendszerszintű változást is jelentett, amelynek jelentős következményei lettek az uniós politika tekintetében. Noha a kormányfő, Wolfgang Schäussel (ÖVP) korábbi gazdasági miniszterként fontos szerepet vállalt Ausztria EU-csatlakozásában és kancellárhelyettes, illetve külügyminiszter volt az 1995 utáni nagykoalíciós kormányokban, noha Ausztriát az európai integrációs projekt szerves részének tekintette és az első soros elnökség alatt is az unió jövőjéért dolgozott, a közösség vezetői új kormányát az uniót jellemző liberális demokráciát fenyegető veszélynek tekintették, így diplomáciai szankciók bevezetése mellett döntöttek Ausztria ellen.

³⁷ GEELHOED 2006.

Ezzel az osztrák részvétel a közösségi intézmények működésében és a koalíciókötések egyes Ausztria számára fontos kérdéskörökben lehetetlenné váltak.³⁸ Viszonylag gyorsan kiderült azonban, hogy a „szankciók” épp ellenkező hatást váltottak ki: az EU-ellenes hangok és érzések még azok körében is megjelentek Ausztriában, akik alapvetően nem tartoztak az FPÖ szimpatizánsai közé.³⁹ Mégis, a fennálló diplomáciai restriktiók megszüntetése súlyos bonyodalmakat okozott. Előbb „három bölcsből” álló vizsgálóbizottság értékelte az osztrák kormányt, aminek eredményeként Ausztria „tisztalappal” indulhatott az emberi jogok területén, és végül a francia soros elnökségnek minden további feltétel nélkül be kellett jelentenie a korlátozó „intézkedések” végét.⁴⁰ Mindez mély nyomot hagyott az osztrák közvéleményben és egyben megágyazott a (radikális) jobboldal EU-kritikájának is.

Ebben vissza-visszatérő elemként hangsúlyozzák az EU demokratikus deficitjét, a brüsszeli bürokrácia útvesztőit, a szabályozások túlzott jelenlétét vagy épp hiányát, a túlzott osztrák pénzügyi hozzájárulást a közösség működéséhez, a multikulturalizmus árnyoldalait és a migrációs trendek negatív hatásait, ezekkel összefüggésben a nemzeti identitás egyes elemeinek erodálódását.⁴¹ Az uniós alkotmány vitájának sodrában jelentkezett leghevesebben az osztrák euroszkepticizmus: a Szabadságpárt (FPÖ) 2005 végén népszavazást kezdeményezett annak érdekében, hogy az osztrák semlegességet tradicionális formájában megőrizze, Törökország uniós csatlakozását megghiúsítsa és egyben a tervezett uniós alkotmányt megakadályozza. Az „Ausztria maradjon szabad!” jelmonddal (Österreich bleib frei!) meghirdetett népszavazás heves indulatokat generált ugyan, de mozgósítása csekély maradt (mindösszesen 280 ezer támogató aláírás leadására került sor), és így lényegében nem változtatott a korábbi évtized során kialakult osztrák Európa-párti megközelítésen és önértelmezésen.⁴² Különösen mivel a parlamenti pártok többsége is egyértelműen az uniós értékrend és együttműködés mellett foglal rendszeresen állást. Nemcsak a közéjobb ÖVP, de a középbal SPÖ és a Zöldek is az integráció mélyítését támogatják. A leginkább elkötelezett a liberális NEOS együttműködés, amely az Európai Egyesült Államok gondolatát is támogatandónak látja, és számos terület szupranacionális kezelését szorgalmazza. Ezzel szemben a Szabadságpárt (FPÖ) mellett egyértelműen integrációkritikus álláspontot képviselnek a pártból kivált kisebb politikai csoportok, így a Szövetség Ausztria Jövőjéért (BZÖ), valamint a Team HC Strache (*Allianz für Österreich* – Szövetség Ausztriáért) is.

³⁸ KONCZ 2006. és KAISER 2021.

³⁹ Vö. FALKNER 2016: 105–106.

⁴⁰ LUIF 2007.

⁴¹ Vö. PIIR 2015.

⁴² BMI 2006.

A brexitvitákban Ausztria kiemelten is érdekelt volt, mivel számára nettó befizetőként Nagy-Britannia távozása újabb terheket jelenthetett a közös költségvetés finanszírozásában. A költségvetési megállapodások után ez a jelenlegi számítások szerint nagyjából 150 millió eurós plusz kiadást jelent majd az osztrák kormánynak. Szintén negatívumként jelentkezik Ausztria esetében a kereskedelem kiesése (Nagy-Britannia a 8. kereskedelmi partnere Ausztriának) és az előrelátható turizmuscsökkenés (évente közel 800 ezer brit turista látogatja az alpesi országot).⁴³

A brexit körüli politikai viták elindulása jelentős hatást gyakorolt Ausztria radikális, jobboldali pártjaira is, ugyanis egyre hangosabban követelték az ország uniós tagságának felülvizsgálatát („öxit”). Sőt 2015 nyarán kezdeményezték a kérdéskör parlament általi napirendre vételét. A kezdeményezéshez több mint 261 ezer aláírást sikerült összegyűjteni. Ennek hatására a parlament alkotmányügyi bizottságának két ülése és a plenáris tanácskozások is foglalkoztak a kérdéskörrel, azonban a viták során egyértelművé vált: szemben a brit népszavazás és politikai közhangulat eredményével az esetleges kilépés ügyének nincs többsége az osztrák törvényhozásban, Ausztria valójában nem nyerne semmit az unió elhagyásával, sőt leginkább elszigetelné magát meghatározó kérdésekben.⁴⁴ Így az ügy lekerült a napirendről, különösen mivel az azóta végzett, aktuális közvélemény-kutatások is azt mutatják, hogy csekély a támogatottsága egy esetleges öxitnek (a megkérdezettek alig 8%-a támogatná ezt, míg 75% az unióban való megmaradás mellett foglalt állást).⁴⁵

A kialakult stabilitás részeként az osztrák önkép fontos alkotóeleme a gazdasági jólét és a szociális biztonság. Statisztikai elemzések szerint a több mint 500 milliós belső piac hatására megháromszorozódott az osztrák exporttevékenység, és ennek immár közel 70%-a az EU-tagországokba irányul. Az 1995-ben mért 33 milliárd eurós EU-irányú exportérték több mint 107 milliárd euróra nőtt 2019-ben, míg a teljes globális export a 150 milliárd eurós átlomhatárt is áttörte. A külföldi befektetők felismerték Ausztria vonzerejét üzleti helyszíneként, és a csatlakozás óta átlagosan évi 6,9 milliárd eurót fektettek be az országban. Ezzel átlagosan ötszörösére nőtt a külföldi vállalatok befektetéseinek aránya Ausztriában. A közvetlen befektetések állománya az 1995-ös 16 milliárd euróról 2019-re 183 milliárd euróra emelkedett.⁴⁶ A vámok megszűnése nyomán az árszint csökkenése volt megfigyelhető, különösen mivel a hazai vállalatok mintegy 2,1–5,25 milliárd eurót

⁴³ Welche Nachteile ein Brexit für Österreich bringt 2019.

⁴⁴ Parlament Österreich 2016.

⁴⁵ WALLISCH 2020.

⁴⁶ WKÖ 2022.

takarítottak meg átlagosan évente.⁴⁷ A felmérések alapján összességében tehát jelentős profitot eredményezett Ausztria számára az EU-integráció: 2015-ig számítva kumulatív 63 milliárd eurós gazdasági növekedést tudott elérni az ország, ennek révén éves szinten mintegy 18 500 munkahelyet (összességében közel félmillió új állást) lehetett létrehozni.⁴⁸ Ausztria jelentősebb zökkenők nélkül vezette be 2002. január 1-jén a közös fizetőeszközt, az eurót, majd kiállt a keleti bővítés mielőbbi megvalósítása mellett. Ez utóbbi különösen jelentős növekedést hozott az osztrák állam számára: csak a legfontosabb partnernek tekintett öt új tagállamba, Magyarországra, Szlovéniába, a Cseh Köztársaságba, Szlovákiába és Lengyelországba irányuló export előbb megduplázódott az osztrák uniós csatlakozás nyomán, majd még látványosabb növekedést produkált a keleti bővítés hatására. Ez a keleti export 4 milliárd euróról (1995) előbb 9,7 milliárdra (2003), majd 23 milliárd euróra (2019) emelkedett. Emellett Ausztria befektetőként is megjelent az új tagországok körében: az osztrák közvetlen beruházások a kelet-közép-európai országokban az 1990-es 0,4 milliárd euróról 2019-re 61,6 milliárd euróra nőttek.⁴⁹ Ennek is betudható, hogy az osztrák statisztikák szerint mintegy húszszorosára nőtt az osztrák külföldi befektetések aránya. A bruttó hazai termék tekintetében az elmúlt időszak azt mutatta, hogy Ausztria az EU harmadik leggazdagabb országa.⁵⁰

Ennek nyomán hagyományosan együtt mozgott Ausztria azokkal a tag-országokkal, amelyek az erős euró érdekében léptek fel, és a korábbi pénzügyi válságok során is arra törekedtek, hogy a segítségnyújtás ne veszélyeztesse a monetáris unió stabilitását. A görög adósságválságban Ausztria csatlakozott a német kezdeményezésekhez, és támogatta az eladósodott országnak juttatott különféle mentőcsomagokat, illetve – a közös valuta védelmében – az azokhoz fűzött szigorú feltételeket. A legutóbbi, Covid-19-járvány körüli gazdasági válság, illetve a 2021-től életbe lépő új közösségi hétéves költségvetés körüli vita során azonban Ausztria új *ad hoc* koalíció létrehozásán dolgozott, és eltávolodott a megváltozott német állásponttól. Az új pénzügyi viták közepette Ausztria a „fukar négyek” vezető államává lépett elő. A nettó befizető országok közül ugyanis négyen (Ausztria, Hollandia, Svédország és Dánia) igyekeztek minél szigorúbb költségvetési keretekhez és a befizetéseik alacsony szinten tartásához ragaszkodni.⁵¹ Mindezeket túl a francia–német

⁴⁷ WKÖ 2020.

⁴⁸ WKÖ 2022.

⁴⁹ WKÖ 2022.

⁵⁰ LAHODYNSKY 2019.

⁵¹ A fukar országok élén Ausztria elsősorban azt az álláspontot képviselte, hogy az új 2021–2027-es költségvetési ciklusban is a 27 tagú közösség együttes nemzeti jövedelmének (GNI) mindössze

javaslatra előterjesztett uniós gazdaság-helyreállítási alapot is elleneztek, nagy erőfeszítéseket tettek, hogy a *NextGenerationEU* kezdeményezés szerkezete megváltozzon, minél kisebb legyen abban a vissza nem térítendő támogatási rész.⁵²

Mindez mutatja, hogy az osztrák politika egyre erőteljesebben igyekszik részt venni az uniós politikai vitákban és kihasználni a többszintű kormányzás nyújtotta lehetőségeket.⁵³ Különösen igaz ez a 2019-ben hivatalba lépett új Európai Bizottság és elnöke, Ursula von der Leyen által megfogalmazott prioritások tekintetében. Az éghajlatváltozási kérdések, a digitalizálás és a biztonság, valamint Európa megerősítése összhangban van az új osztrák türkiz-zöld (ÖVP–Zöldek) szövetségi kormány egyes törekvéseivel. Ennek megfelelően a jelenlegi kormányzat Európa-ügyekért felelős minisztere, Karoline Edtstadler (ÖVP), aki egykori EP-képviselőként maga is jelentős tapasztalatokkal rendelkezik az integráció működéséről, széles körű társadalmi vitát kezdeményezett az EU jövőjéről. Az eredményeket a 2021-ben kezdődő és 2022 közepéig tartó összeurópai konferencián mutatták be, amelynek célja az volt, hogy összefogja az európai polgárok széles körét, a fiataloknak, a civil társadalomnak és az európai intézményeknek egyenlő partnerként határozott hangot adjon Európa további fejlődésében. Ennek a továbbfejlődésnek egyik meghatározó kérdése a *green deal*, vagyis a 2030-ig elérendő klímacélok és azokon túlmutató új kezdeményezések minél részletesebb meghatározása. Ennek motorja – a korábban is említett tradíciók és törekvések nyomán – több tagország részvétele mellett éppen a Sebastian Kurz vezette osztrák kormány, különösen Leonore Gewessler (Zöldek) környezetvédelmi miniszter. Az osztrák politika kiemelten kezeli az éghajlatváltozás elleni küzdelmet, ezen belül is a gazdaság alapvető átalakítását (dekarbonizációt).

Az EU megerősítése az osztrák vélekedés szerint kéz a kézben járhat a közösség további bővítésével. E kérdésben az osztrák politika nyitott és egyben támogató is. 2020 februárjában az Európai Bizottság javaslatokat terjesztett elő a nyugat-balkáni csatlakozási folyamat megerősítéséről, amelyeket az osztrák politika is örömmel fogadott. Az osztrák továbbvezető javaslat szerint a csatlakozási folyamatban a jelölt országok erőteljesebb politikai ellenőrzésére lenne szükség, amelynek eszköze magas szintű kormányközi konferenciák megtartása lehetne, illetve az osztrák politika szerint aktív fellépés is indokolt lehet, ha a tagjelölt ország reformfolyamatában stagnálás, esetleg visszaesés következne be.

1%-a legyen a költségvetési kötelezettségvállalás plafonja. Emellett a négyek szerették volna megtartani a korábbi költségvetésből számukra biztosított költségvetési visszatérítést is.

⁵² ZACHAR 2022.

⁵³ VÖ. KAISER 2019.

Az EU jelenleg csatlakozási tárgyalásokat folytat Törökországgal, Montenegróval és Szerbiával. 2020 márciusában az EU Tanácsa zöld utat adott az Albániával és az Észak-macedón Köztársasággal folytatott csatlakozási tárgyalások megkezdéséhez is. Bosznia-Hercegovina és Koszovó jelenleg „potenciális tagjelöltként” szerepel az EU bővítési folyamatában, és stabilizációs és társulási megállapodások révén kapcsolódik az EU-hoz. Ezen országok közül az osztrák politikai vélekedés szerint a török csatlakozási tárgyalások nem a megfelelő irányba haladnak, és Törökország egyre inkább eltávolodni látszik az EU értékeitől. Így az osztrák javaslat szerint nem csatlakozásra, hanem az EU és Törökország közötti kapcsolatok új, reális alapokra helyezésére, új szomszédsági koncepció kialakítására lenne szükség. Ennek megfelelően az osztrák parlament 2019-ben állásfoglalást adott ki, amellyel felhívta a szövetségi kormány felelős tagjait, hogy mindent tegyenek meg európai szinten a török EU-csatlakozási tárgyalások azonnali lezárása (felmondása) érdekében.⁵⁴ A nyugat-balkáni országok esetében viszont az osztrák politika stratégiai érdekének tekinthető, hogy a csatlakozást minél hatékonyabban és gyorsabban lehessen megvalósítani. Albánia és Koszovó kiemelt ország az osztrák fejlesztési együttműködésben, amely regionális projektekkel a régió más részein is igencsak aktív.⁵⁵ Miközben a gazdasági és külpolitikai érdekek a témában egyértelműek, az osztrák társadalom közel kétharmada egy 2020 nyarán lefolytatott felmérés szerint ellenezte az EU további bővítésére vonatkozó javaslatot.⁵⁶ Ennek ellenére az osztrák politika véleménye egyértelmű: amennyiben nem kerül sor hatékony és előremutató lépésekre a Nyugat-Balkán irányában, akkor különösen a 2022-es válsághelyzetben Oroszország, Kína vagy Törökország tehet lépéseket a hatalmi vákuum betöltésére a régióban. Így a háborús helyzet kapcsán Nehammer kancellár mind Ukrajna, mind Moldova tagjelölti státuszának megadásával párhuzamosan hasonló lépést javasolt Bosznia-Hercegovina esetében is.⁵⁷

Mindezek alapján túlzások nélkül állíthatjuk, hogy szomszédunk, Ausztria nemcsak a kezdetektől fogva részt vett az Európai Bizottság elnöke, Ursula von der Leyen által kezdeményezett, majd 2021 májusában útjára indított konferenciasorozatban Európa jövőjéről, de az egyik legaktívabb tagállammá vált.⁵⁸

⁵⁴ Stellungnahme gemäß Art. 23e B-VG des Hauptausschusses des Nationalrates vom 19. Juni 2019. Online: www.parlament.gv.at/PAKT/VHG/XXVII/SEU/SEU_00004/imfname_848319.pdf

⁵⁵ Vö. BMEIA [é. n.].

⁵⁶ Statista 2022.

⁵⁷ SCHMIDBAUR 2022.

⁵⁸ *Die Konferenz zur Zukunft Europas in Österreich* 2022.

Összegzés

Megállapítható, hogy a csatlakozás óta eltelt időszakban Ausztria, függetlenül attól, hogy melyik párt alkotta kormányát, proaktív EU-tagországgá vált. Ennek részét képezi az is, hogy következetesen szorosabb együttműködésre törekszik az összes meghatározó szakpolitikai területen, és immár többször próbál kezdeményezőleg is fellépni uniós vitakérdésekben. Ebben a folyamatban akár a hagyományos osztrák semlegesség kérdését is hajlandó újra és újra felülvizsgálni, hogy az új geostratégiai körülmények és a kortárs fenyegetések között a biztonság és a védelem terén is lépést tarthasson az európai fejlődésmenttel. A proaktív fellépés során Ausztria továbbra is hangsúlyozza saját különleges „béketeremtő” és közvetítő státuszát, és próbál hídépítőként érvelni nemcsak különböző unión belüli politikai álláspontok, de egyben az unió és nemzetközi vitapartnerei között is.⁵⁹ A fő terület a fellépésre elsősorban az energiapolitika, a fenntarthatóság, beleértve a közlekedés, a mezőgazdaság, a környezetvédelem alterületeit, továbbá a határ menti regionális kapcsolatok és a bővítés. Az elmúlt években vált meghatározó jelentőségűvé az osztrák politika számára is a migráció és az európai identitás kérdése, illetve a mélyülő monetáris unió témaköre. E területek különös jelentőséggel bírhatnak a magyar külpolitika horizontja számára is.⁶⁰

A koalíciókötések és az egyes vitakérdések tematizálása mellett Ausztria számára a belső konszenzus megteremtése is mindvégig kiemelkedő jelentőségű. A különböző európai uniós szintű programok megvalósításához kiemelkedőnek tartja az osztrák politikai elit a társadalmi érzékenység okán a nemzeti konszenzusra való törekvést, így többször, több szinten és fórumon is visszatérnek a kidolgozás során az adott kérdésre. Ezzel az osztrák hagyományban biztosítható a támogatás a nevezett programok számára, és elkerülhető az esetleges ellenérdekeltségből fakadó későbbi feszültség. A jelenlegi európai körülmények közepette a regionális együttműködés értéke is folyamatosan növekedni fog Ausztria számára, így külön érdekességet jelenthet a V4-országokhoz és a csatlakozásra váró nyugat-balkáni országokhoz fűződő kapcsolat. Függetlenül a mindenkori kormányzat összetételétől e kérdések napirenden maradása előrevetíthető.

⁵⁹ REMEK 2019.

⁶⁰ HETTYEY 2022.

Felhasznált irodalom

- BEER, Christian – Christian Alexander BELABED – Andreas BREITENFELLNER – Christian RAGACS – Beat WEBER (2017): Österreich und die europäische Integration. *Monetary Policy & the Economy*, 2017/1, 86–125. Online: www.oenb.at/dam/jcr:6f852aac-aa70-480d-81c7-b3cc-ca849e04/mop_2017_q1_analyses%20german_Beer.pdf
- BMEIA [é. n.]: *Südosteuropa – Ein Schwerpunkt der österreichischen Außenpolitik*. Online: www.bmeia.gv.at/europa-aussenpolitik/aussenpolitik/europa/suedosteuropa/
- BMI (2006): *Volksbegehren „Österreich bleib frei!“* Online: www.bmi.gv.at/411/Volksbegehren_der_XX_Gesetzgebungsperiode/Volksbegehren_Oesterreich_bleib_frei/
- BOTHE, Michael (2008): The Law of Neutrality. In Dieter FLECK (szerk.): *The Handbook of International Humanitarian Law*. Oxford: Oxford University Press.
- BRICKNER, Irene (2021): Österreich verstärkt Grenzschutz gegen mehr Flüchtlinge und Migranten. *DerStandard.at*, 2021. július 24. Online: www.derstandard.at/story/2000128429188/bundesregierung-schickt-400-zusaetzliche-soldaten-an-die-grenze
- Bundeskanzleramt (2020): *Trotz Coronavirus-Krise: ÖGfE-Umfrage zeigt weiterhin hohe EU-Zustimmung in Österreich*. Online: www.bundeskanzleramt.gv.at/themen/europa-aktuell/trotz-coronavirus-krise-oegfe-umfrage-zeigt-weiterhin-hohe-eu-zustimmung-in-oesterreich.html
- CIA World Factbook [é. n.]: *Austria*. Online: www.cia.gov/the-world-factbook/countries/austria/#-people-and-society
- Die Konferenz zur Zukunft Europas in Österreich. *Aktivitätenbericht 2020–2022* (2022). Wien: Bundeskanzleramt. Online: www.bundeskanzleramt.gv.at/dam/jcr:38b31fa8-d6a3-4bee-b332-214b6cebee53/eu_zukunftskonferenz_aktivitaetenbericht_2022_bf.pdf
- European Union (2020): *Standard-Eurobarometer 93. Sommer 2020. Die öffentliche Meinung in der Europäischen Union*. Online: <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/survey/getsurveydetail/instruments/standard/surveyky/2262>
- FALKNER, Gerda (2016): Austria in the European Union. In Günter BISCHOF – Ferdinand KARLHOFFER (szerk.): *Austrian Studies Today*. New Orleans: UNO Press, 99–109. Online: <https://doi.org/10.2307/j.ctt1n2txjc.11>
- FÜLÖP Mihály (1994): *A befejezetlen béke: Külügyminiszterek Tanácsa és a magyar békeszerződés (1947)*. Budapest, Héttorony.
- FÜLÖP Mihály (1995): Befejezett háború, befejezetlen béke. *Korunk*, 3/6(7), 13–21.
- FÜLÖP Mihály (1998): Magyarország betagozódása a szovjet szövetségi rendszerbe. *Külpolitika*, 4(1), 66–92.
- FÜLÖP Mihály (2002): Az európai béke a hidegháború árnyékában. *Rubicon*, 13(9–10), 11–15.
- FÜLÖP Mihály (2012): Szövetséges versenyfutás Németország és Ausztria ellenőrzéséért. In BARÁTH Magdolna – MOLNÁR Antal (szerk.): *A történettudomány szolgálatában: Tanulmányok a 70 éves Gecsényi Lajos tiszteletére*. Budapest–Győr: Magyar Országos Levéltár, 683–702.
- FÜLÖP Mihály szerk. (2018): *Az elfelejtett béke: Tanulmánykötet a párizsi magyar békeszerződés életbelépésének 70. évfordulójára*. Budapest: Dialóg Campus.
- FÜLÖP Mihály szerk. (2022a): *Második Trianon? Tanulmányok a párizsi magyar békeszerződés aláírásának 75. évfordulójára*. Budapest, Ludovika.
- FÜLÖP Mihály (2022b): Pax sovietica. *Rubicon*, 33(1), 4–11.
- FÜLÖP Mihály – SIPOS Péter (1998): *Magyarország külpolitikája a XX. században*. Budapest: Aula.

- Gallup (2022): *Zwei-Länder-Umfrage zum Thema Neutralität: Österreich und Schweiz. Juni 2022*. Online: www.gallup.at/de/unternehmen/studien/2022/zwei-laender-umfrage-zum-thema-neutralitaet-oesterreich-und-schweiz/
- GEELHOED, L. A. (2006): *C-161/04. sz. ügy. Osztrák Köztársaság kontra Európai Parlament és az Európai Unió Tanácsa*. Online: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=29866E4DD112BD48139C37060C96AB7C?text=&docid=58001&pageIndex=o&doclang=HU&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=2432419>
- HAFNER, Gerhard (2006): Österreichs Neutralität 1955–2005. In Thomas OLECHOWSKI (szerk.): *Fünfzig Jahre Staatsvertrag und Neutralität. Tagungsband zum Symposium der Wiener Rechtsgeschichtlichen Gesellschaft*. Wien: WUF, 15–44.
- HAFNER, Gerhard (2007): Neutralität versus unionsrechtliche Solidarpflichten in der GASP und ESVP. In Waldemar HUMMER (szerk.): *Staatsvertrag und immerwährende Neutralität Österreichs*. Wien: Verlag Österreich, 259–284.
- HETTYEY, András (2017): Austria and the Migration Challenge: From the Culture of Welcome to the Culture of Deterrence. In Erzsébet N. RÓZSA (szerk.): *Mapping the Migration Challenges in the EU Transit and Destination Countries*. [H. n.]: European Institute of the Mediterranean – EuroMeSCo, 91–105.
- HETTYEY András (2022): The Illusion of Autonomy and New Others: Role Conflict and Hungarian Foreign Policy after 2010. *Journal Of International Relations And Development*, 25. 260–294. Online: <https://doi.org/10.1057/s41268-021-00228-w>
- IMF [é. n.]: *World Economic Outlook Databases*. Online: www.imf.org/en/Publications/SPROLLS/world-economic-outlook-databases#sort=%40imfdate%20descending
- KAISER Tamás (2019): Kormányzási modellek a 21. században: a többszintű kormányzás fejlődése és típusai. In: KAISER Tamás (szerk.): *A modern kormányzás koncepcionális és közpolitikai kereitei: Hazai és nemzetközi dimenziók*. Budapest: Dialóg Campus, 49–70.
- KAISER Tamás (2021): A „komplex ügyek” problematikája a közigazgatásban. In: PERES Zsuzsanna – BATHÓ Gábor (szerk.): *Ünnepi tanulmányok a 80 éves Máthé Gábor tiszteletére. Labor est etiam ipse voluptas*. Budapest: Ludovika, 557–567.
- KOLLER Boglárka (2019): Többsebességű vagy menüválasztásos jövő? A differenciált integráció elméleti és gyakorlati kérdései az Európai Unióban. In HALMAI Péter (szerk.): *Tagállami integrációs modellek: A gazdasági kormányzás új dimenziói az Európai Unióban*. Budapest: Ludovika, 51–65.
- KONCZ János (2006): Ausztria érdekérvényesítése az Európai Unióban – Magyarországról nézve (Eredmények – tendenciák – következtetések). *Európai Műhelytanulmányok*, 111. 9–11.
- KRAMAR, Konrad (2022): Kanzler Nehammer warnt: Illegale Einwanderung im Schatten des Krieges. *Kurier.at*, 2022. június 1. Online: <https://kurier.at/politik/ausland/kanzler-nehammer-warnt-illegale-einwanderung-im-schatten-des-krieges/402027752>
- LAHODYNSKY, Otmar (2019): 25 Jahre EU-Beitritt: „Mitten im Herzen Europas gelandet”. *Profil.at*, 2019. december 30. Online: www.profil.at/oesterreich/eu-beitritt-bilanz-11288768
- LUIF, Paul (2007): Die Maßnahmen der EU-14 gegen die ÖVP-FPÖ Regierung. In Paul LUIF (szerk.): *Österreich, Schweden, Finnland. Zehn Jahre Mitgliedschaft in der Europäischen Union*. Wien: Böhlau, 213–223.
- MARSAI Viktor (2019): Az államiság problémája az afrikai kontinensen. In MARSAI Viktor (szerk.): *Afrika a globalizált világban: Lehetőségek és kihívások*. Budapest: Dialóg Campus, 37–50.
- MARUZZA Zoltán (2004): Az osztrák nemzeti tudat változásai Ausztria jelenkori történetében. *Öt kontinens*, 2004/2, 229–241.

- MUELLER, Wolfgang (2011): *A Good Example of Peaceful Coexistence? The Soviet Union, Austria and Neutrality, 1955–1991*. Wien: Austrian Academy of Sciences Press. Online: <https://doi.org/10.2307/j.ctv3znxsx>
- ÖHLINGER, Theo (2010): Art 50 B-VG: Die neue Integrationsbestimmung des österreichischen Bundesverfassungsrechts. In Waldemar HUMMER (szerk.): *Neueste Entwicklungen im Zusammenspiel von Europarecht und nationalem Recht der Mitgliedstaaten*. Wien: Springer, 623–649. Online: https://doi.org/10.1007/978-3-7091-0237-4_17
- Österreich fordert Auslagerung von Asylprüfungen in Drittstaaten (2022). *Zeit Online*, 2022. június 8. Online: www.zeit.de/politik/ausland/2022-06/fluechtlinge-oesterreich-asylpruefung-drittstaaten
- Österreichischen Volkspartei (2015): *Grundsatzprogramm 2015*. Online: www.dieneuevolkspartei.at/Files/Grundsatzprogramm-oKoYDM.pdf
- Parlament Österreich (2016): *Forderung nach EU-Austritt findet wenig Widerhall im Parlament – Verfassungsausschuss schließt Beratungen über Volksbegehren ab*. Online: www.parlament.gv.at/PAKT/PR/JAHR_2016/PK0037/
- PERCHING, Bernhard – Gerd VALCHARS (2019): Einwanderungs- und Integrationspolitik. In Emmerich TALOS (szerk.): *Die Schwarz-Blaue Wende in Österreich: Eine Bilanz*. Wien: LIT, 413–440.
- PIIR, Milvi Martina (2015): Austria in Search of Its Identity in the European Union. *ICDS*, 2015. február 20. Online: <https://icds.ee/en/austria-in-search-of-its-identity-in-the-european-union/>
- PLASSNIK, Ursula (2013): On the Road to a Modern Identity: Austria's Foreign Policy Agenda from the Cold War to the European Union. In Günter BISCHOF – Ferdinand KARLHOFER (szerk.): *Austria's International Position after the End of the Cold War*. New Orleans – Innsbruck: UNO Press – Innsbruck University Press, 55–95. Online: <https://doi.org/10.2307/j.ctt1n2txd9.5>
- REMEK, Éva (2019): Changing European Security Perceptions: Focus on European Crisis Management. In Ivan MAJCHÚT (szerk.): *Národná A Medzinárodná Bezpečnosť 2019*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 391–400.
- REMEK Éva (2017): Mérlegen az osztrák EBESZ-elnökség. *Nemzetbiztonsági Szemle*, 5(4), 17–36.
- RISS, Karin (2015): Faymann: „Wir bauen keinen Zaun, wie ihn Ungarn gebaut hat”. *DerStandard.at*, 2015. október 28. Online: www.derstandard.at/story/2000024654140/faymann-wir-bauen-keinen-zaun-wie-ihn-ungarn-gebaut-hat
- ROMSICS Gergely (2010): *Nép, nemzet, birodalom: A Habsburg Birodalom emlékezete a német, osztrák és magyar történetpolitikai gondolkodásban, 1918–1941*. Budapest: Új Mandátum.
- SCHMIDBAUR, Julia (2022): Nehammer zu EU-Erweiterung: „Für Ukraine-Beitritt muss noch viel passieren”. *MeinBezirk.at*, 2022. június 24. Online: www.meinbezirk.at/c-politik/fuer-ukraine-beitritt-muss-noch-viel-passieren_a5430622
- SCHRIFFL, David (2007): Der „Prager Frühling” 1968 und die österreichisch-slowakischen Beziehungen. In Wolfgang MUELLER – Michael PORTMANN (szerk.): *Osteuropa vom Weltkrieg zur Wende*. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 299–312. Online: <https://doi.org/10.1553/oxo013e345>
- SPECK Gyula (2020): A német külpolitika európaizációja – a közös kül- és biztonságpolitika „germanizációja”. *Európai Tükör*, 23(3), 95–122. Online: <https://doi.org/10.32559/et.2020.3.5>
- Statista (2022): *Sind Sie für oder gegen den Vorschlag einer zusätzliche Erweiterung der EU, um in den nächsten Jahren andere Länder aufzunehmen?* Online: <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/285280/umfrage/umfrage-in-oesterreich-zum-vorschlag-einer-zusaetzlichen-eu-erweiterung/>

- Statistik Austria [é. n.]: *Jahresdaten*. Online: www.statistik.at/web_de/statistiken/wirtschaft/volkswirtschaftliche_gesamtrechnungen/bruttoinlandsprodukt_und_hauptaggregate/jahresdaten/index.html
- TRÓCSÁNYI László – LOVÁSZY László Gábor szerk. (2020): *Európai körkép*. Budapest: Ludovika.
- WALLISCH, Gianluca (2020): Drei Viertel wollen nichts vom „Öxit“ wissen. *DerStandard.at*, 2020. január 1. Online: www.derstandard.at/story/2000112828611/drei-viertel-wollen-nichts-vom-oexit-wissen
- Welche Nachteile ein Brexit für Österreich bringt (2019). *DiePresse.com*, 2019. január 15. Online: www.diepresse.com/5561028/welche-nachteile-ein-brexitein-fur-osterreich-bringt
- WKÖ (2020): *Österreichs Außenhandelsergebnisse*. Online: http://wko.at/statistik/Extranet/AHstat/AH_12_2019v_Bericht.pdf
- WKÖ (2022): *Auswirkungen der EU-Mitgliedschaft auf Österreichs Wirtschaft*. Online: https://news.wko.at/news/oesterreich/eutt_Oesterreich-in-der-EU.pdf
- ZACHAR Péter Krisztián (2017): A semleges Ausztria első próbatétele – 1956. In CSURGAI HORVÁTH József (szerk.): *1956: a szabadság narratívái: tanulmányok az 1956. évi forradalom és szabadságharc 60. évfordulóján*. Budapest: L'Harmattan, 277–290.
- ZACHAR, Péter Krisztián (2022): The Influence of Franco–German Cooperation on the European Integration in Times of the Pandemic. *Central European Political Science Review*, 22(85), 49–66.